

SUGESTII PRIVIND MODERNIZAREA ECONOMICĂ ȘI EUROPENIZAREA REPUBLICII MOLDOVA

*Membru corespondent al AȘM
Grigore BELOSTECINIC,
prof. univ., rector ASEM*

SUGGESTIONS ECONOMIC MODERNIZATION AND EUROPEANIZATION REPUBLIC OF MOLDOVA

Changing political vector in Moldova after the parliamentary elections in the summer of 2009 takes place in conditions of profound and unprecedented economic crisis, with the chance to transform into a social and political crisis of proportions. In these circumstances, the new leadership of the country, came to power by democratic means, is forced to develop in a matter of urgency, a crisis action plan and a vast program of social and economic development of the country, taking into account the situation where we find, and economic trends at the regional level and global. Of particular importance in this context, becomes concrete economic doctrine that will underpin the further development of the state, labor productivity growth, export orientation to the economy, regional development, economic and physical infrastructure development, bringing back the normal life of Moldovan villages, setting harmonious ethnic relations and peacekeeping, as important prerequisite for successful implementation of any program of economic and social development of the country, promoting knowledge and innovation in all fields, including the country's economic development.

Cu permisiunea dvs., îmi voi expune, succint, opinia pe marginea a trei probleme care au tangențe cu cercetarea în general și cu cea economică în particular, care au fost deja abordate, vor fi abordate sau figurează în proiectele de decizii ale actualei ședințe extraordinare a Adunării AȘM, și anume:

1. Situația economică din țară și unele propuneri de ameliorare.
2. Dezvoltarea economiei bazate pe cunoaștere.
3. Unele aspecte de ordin politic care ar putea să prezinte interes pentru cel mai înalt for al oamenilor de știință din țară.

Vă rog să-mi fie iertată îndrăzneala de a ieși pe alocuri în afara domeniului de cercetare căruia m-am dedicat. Dar trebuie să recunoaștem faptul că în

ultimii ani în lume, inclusiv în Republica Moldova, politicul tot mai mult pătrunde în viața economică și, din păcate, invers, economicul în viața politică.

În primul rând, îmi exprim acordul total cu constatarea din proiectul Declarației care urmează să fie adoptată, precum că situația social-economică este astăzi similară celei de la sfârșitul anilor '90 ai secolului trecut, iar eu ași zice că este chiar mai gravă decât atunci când, în sfârșit, a fost stopat declinul economic și au apărut primele premise ale unei creșteri economice durabile pentru anii care urmează, premise valorificate și exploatate pe larg de guvernarea venită la putere, pe cale democratică, în anul 2001.

Spre regretul nostru, resursele administrative de asigurare a creșterii PIB-ului și a veniturilor la bugetul de stat s-au epuizat. Drept consecință, ritmul de creștere economică în ultimii ani a scăzut considerabil, la fel și ritmul de creștere a veniturilor la bugetul de stat. În plus, evoluția PIB-ului redă doar starea generală a unei economii, dar ne spune foarte puțin despre calitatea acesteia. Or, parte componentă a PIB-ului sunt și cheltuielile guvernamentale, deseori ineficiente, aflate în creștere în toată lumea, inclusiv în Republica Moldova.

La fel, a fost mult mai ușor, la etapa inițială a perioadei despre care vorbim, să asigurăm o creștere a PIB-ului decât să inițiem și să condiționăm schimbări structurale în economie care să asigure o creștere economică durabilă și, cel mai important, să genereze o îmbunătățire a calității vieții. Drept consecință, Republica Moldova s-a pomenit într-o criză economică profundă și fără precedent. Aici, în această sală, în prezența d-nei prim-ministru de atunci, noi am abordat problema dată, am vorbit și despre eventualele consecințe și necesitatea elaborării unor măsuri anticriză, așa precum au făcut-o majoritatea statelor lumii. Din păcate, s-a procedat exact invers. Până la 5 aprilie a.c. s-a spus, de la cele mai înalte tribune, că Republica Moldova nu este și nici nu va fi afectată de criză, deoarece totul este sub control, iar începând cu data de 6 aprilie ni s-a comunicat că, în mare măsură, criza a fost depășită până la 4 aprilie. Ceea ce s-a întâmplat ulterior va avea consecințe foarte negative, criza economică riscând să degenereze într-o criză social-politică de proporții, provocată în mod intenționat. Voi face în continuare unele constatări cu referință la situația în care ne găsim și ceea ce avem, poate chiar diferite de cele care se conțin în mesajul de adio al ex-președintelui țării. Ce avem?

1. Un mediu de afaceri absolut deteriorat, bazat pe restricții și nu pe stimulente, în care predomină

interesele curente și nu cele strategice, de perspectivă, individuale și de grup, cu o mulțime de funcționari publici iresponsabili, conjuncturiști, lipsiți de inițiative și care execută orbește toate indicațiile venite de sus, nu acceptă discuții, argumente și orice încercare de analiză economică care nu corespunde părerilor acestora (să ne amintim de etichetări de genul „așa numiții analiști economici”, „nostradamuși” etc.). De unde și propunerea de lichidare a unicului institut de profil economic din cadrul Academiei făcută de cei care au pus temelia acestei distrugerii, lipsind de eficiență o structură foarte importantă și necesară funcționării normale a unei economii de piață. Mă refer aici la Agenția Națională de Protecție a Concurenței, responsabilă doar în fața Parlamentului. Acest fapt a descurajat dorința de a investi acumulările de capital aici, în țară, și investirea acestora în Est sau în Vest.

2. Neefectuarea, în mod premeditat și intenționat, a modificărilor la Legea Bugetului de Stat pentru anul 2009, absolut necesare pentru optimizarea veniturilor și cheltuielilor în condiții de criză economică.

3. Cheltuirea absolut irațională, ineficientă și iresponsabilă a resurselor financiare ale statului în condiții de criză.

4. Decizii conjuncturale, cu substrat politic, de majorare a salariilor angajaților din sfera bugetară, a pensiilor și burselor pentru studenți, fără acoperire financiară.

5. Acumularea unor datorii enorme față de agenții economici, începând cu toamna anului 2008, prin nerestituirea taxei pe valoarea adăugată pentru producția exportată.

6. Creșterea considerabilă a deficitului bugetului de stat, care a atins cifra de 2,5 miliarde lei în primele 8 luni ale anului curent.

7. Acțiuni speculative, cu iz politic, pe piața hârtiilor de valoare de stat, prin care s-a asigurat rezolvarea unor probleme curente, neglijându-se consecințele (ex-președintele țării a declarat că pleacă fără a lăsa datorii, dar care este prețul acestei situații?).

8. Urmează să apreciem prejudiciile aduse bugetului de stat și economiei în ansamblu prin decizia pripită și absolut greșită de a introduce regimul de vize cu România, devenită în ultimii ani principalul partener comercial al Republicii Moldova.

Lista poate fi continuată, dar mă opresc aici.

Este firesc ca noua conducere a țării, ajunsă la putere pe cale democratică, ca și precedenta, să inițieze elaborarea unui vast program de dezvoltare socială și economică a țării, luând în considerare situația în care ne găsim, dar și tendințele principale stabilite pe plan internațional. Un program care să fie supus și unei expertizări din partea savanților și

la elaborarea căruia trebuie să participe Academia de Științe, în calitate de unic consultant al guvernului. Un program, care sugestiv aș propune să fie intitulat **Program de modernizare economică și de europeanizare a Republicii Moldova**, axat pe principiile ce au stat la baza formării Alianței pentru Integrare Europeană, pe care le consider bine argumentate și de importanță strategică pentru țara noastră. Republica Moldova trebuie să devină un stat competitiv. Iar competitivă este țara în care dorești să trăiești, să-ți dezvolți o afacere, să investești și de care vrei să-ți legi destinul.

Președintele Comisiei Europene, Jose Manuel Barroso, a înaintat o nouă inițiativă pentru UE. Este vorba de a crea o **Europă a oportunităților**, prin a face Europa un loc mai atractiv pentru a trăi și a munci, prin promovarea cunoașterii și inovării în vederea dezvoltării. E o idee care corespunde întru totul și intereselor țării noastre și care poate fi preluată de noi prin crearea de oportunități pentru investiții și o viață mai bună. Trebuie să transformăm Republica Moldova într-o țară atractivă și să înțelegem că lipsa actuală de atractivitate este cauzată și de nesoluționarea definitivă a problemei transnistrene, dar și de faptul că Republica Moldova este un stat **sărac și indecis**. Indecis, în sensul că nu știe unde dorește să ajungă: din nou în socialism, comunism sau să devină un stat liber, cu adevărat democratic, bazat pe principiile unei economii libere, de piață, liantul căruia să-l reprezinte interesele comune ale individului, agenților economici, statului și societății în întregime. Iar fără a ști unde dorești să ajungi nu poți stabili cum poți ajunge. La fel după cum nu poți constitui o societate bazată pe capital fără a accepta prezența în această societate a capitaliștilor.

Ideea construirii unui stat social este una bună. Problema principală este însă nu cum să cheltuim bani pentru proiecte sociale, dar cum să facem acești bani. Cel mai evident eșec al socialismului a fost neputința creării de bogăție. Iată de ce avem de ales între ordine distructivă și dezordine creativă. Repet: între aceste două variante.

Trebuie să încetăm omagiile și tentativele de a-l reabilita pe Marx și să adoptăm viziuni mult mai largi asupra realităților. Doctrina marxistă prezintă astăzi interes în lume doar din punct de vedere pedagogic și în contextul studierii istoriei gândirii economice. Iar vorbind despre implicarea statului în economie, discuțiile se duc în jurul a trei poziții doctrinare: keinesismul, neoliberalismul și social-democrația. Aici și trebuie să căutăm soluții pentru Republica Moldova: un model bazat pe libera concurență, libera inițiativă, egalitate în drepturi și șanse egale pentru agenții economici, îmbinare reușită a intereselor tuturor participanților la procesele care au loc în cadrul pieței, ceea ce va duce și la o alocare mai reușită a resurselor, iar statul, în paralel cu întronarea democrației, trebuie

să pună acest model în slujba întregii societăți. Mai menționez, că doctrina liberală niciodată nu a negat necesitatea prezenței statului în economie și nici nu a promovat dezordinea economică. Un sistem economic poate rămâne viabil doar atâta timp cât societatea are soluții de contracarare a abuzurilor, fie ale statului, fie ale pieței.

Este cunoscut că Republica Moldova duce lipsă de resurse naturale consistente necesare dezvoltării economice a statului. Dar la fel de cunoscut este și faptul, că în actualele condiții de globalizare și internaționalizare a afacerilor, importanța dotării cu factori naturali în asigurarea succesului și competitivității unui stat este în continuă descreștere. Astăzi într-o măsură mai mare contează eficiența folosirii resurselor, indiferent de originea și proveniența acestora. Înaintașul nostru, Dimitrie Cantemir, afirma în cunoscuta lucrare *Descrierea Moldovei*, tocmai cu 300 de ani în urmă, că nu-i destul ca o țară să fie înzestrată cu resurse naturale pentru ca ea să fie bogată. Avuția ei sporește numai în măsura în care crește hărnicia poporului său și se intensifică activitatea comercială. Astăzi aceasta ar însemna necesitatea creșterii productivității muncii și orientarea economiei spre export. Iar aceasta depinde, după cum am arătat mai sus, de promovarea cunoașterii și inovării în toate domeniile de activitate, inclusiv în dezvoltarea economică a țării. Astfel, putem conchide următoarele:

1. Edificarea societății bazate pe cunoaștere a devenit un scop rațional pentru toate statele lumii, inclusiv pentru Republica Moldova. Aceasta reprezintă astăzi singura cale spre competitivitate și prosperitate economică.

2. Republica Moldova are nevoie de constituirea unui mediu de afaceri favorabil inovării și o politică clară și realistă în domeniu, care să pornească de la stimularea activităților de cercetare-dezvoltare-inovare. Este nevoie de o abordare sistemică a inovării, în contextul relațiilor și intereselor tuturor actorilor participanți la acest proces: universități, instituții de cercetare, finanțatori și, nu în ultimul rând, statul.

3. În ceea ce privește cercetarea-dezvoltarea-inovarea, este necesară deplasarea accentelor spre inovare și transfer tehnologic, din nevoia de a transforma cât mai rapid rezultatele cercetării în produse pe piață. Astfel, probabil, pe termen scurt, pentru Republica Moldova este mai importantă preluarea de tehnologii în raport cu crearea de tehnologii din perspectiva de creștere accelerată a productivității. În acest context, devine importantă promovarea cooperării științifice și tehnologice cu mari companii transnaționale (din țară și din străinătate), ceea ce ar oferi acces la cercetarea avansată și la înalte tehnologii.

4. Procesul de inovare va avea succes în Republica Moldova numai dacă cunoștințele noi vor fi valorificate în economie, vor fi asimilate de

Eleonora Romanescu. *Legenda*, u/p, 1986

întreprinderi. Din această perspectivă, drept motiv pentru susținerea cercetării-dezvoltării-inovării efectul economic trebuie să fie stabilit în baza unor analize de eficiență și rentabilitate.

5. Vorbind despre integrarea efectivă a cercetării noastre în spațiul european al cercetării, devine important să ne găsim locul și rolul nostru în cercetarea științifică europeană, nișa noastră pe piața europeană a cercetării-dezvoltării-inovării. În acest sens, este necesară identificarea domeniilor prioritare în care ar fi concentrată activitatea de cercetare-dezvoltare-inovare, care ne-ar asigura un avantaj competitiv pe piața europeană a cercetării.

Este firesc că în situația creată rolul cercetării la general, și al Academiei de Științe în particular, devine și mai important decât anterior, iar luarea unor decizii pripite ar putea să aducă prejudicii greu de recuperat.

Cele arătate mai sus pot fi completate cu faptul că Republica Moldova continuă să rămână țara cu cel mai scăzut nivel de urbanizare din Europa (64 la sută din întreaga populație locuiește în mediul rural). Iar localitățile urbane nu înseamnă doar centre de dezvoltare economică, dar și condiții mai bune de viață, acces la servicii de educație și de ocrotire a sănătății de calitate etc. În acest context, avem nevoie de o politică economică de dezvoltare regională, de dezvoltare și a altor centre urbane decât puținele existente în prezent în țară. Acestea ar putea fi: în zona de Centru-Nord – Orhei, Ungheni, Soroca; în zona de Centru-Sud – Hâncești, Comrat, Cahul. Nu este neapărat necesar să apelăm la definiția de județe, ci de regiuni sau ținuturi. Este firesc ca în condițiile actuale să păstrăm și în continuare raioanele și centrele raionale, cu toate atributele care le aparțin.

La fel, este o datorie a noastră să readucem la viață normală satele moldovenești, grație cărora ne-am menținut ca popor în perioade foarte grele din istoria noastră. Este necesară stabilirea unor relații armonioase și menținerea păcii interetnice ca premisă importantă pentru implementarea oricărui program de dezvoltare socială și economică a țării. Iar responsabilitatea pentru aceasta trebuie să revină populației băștinașe majoritare care să decidă, ea singură, și asupra identității sale naționale, denumirii limbii în care vorbește etc. și să ofere aceleași drepturi minorităților naționale. Din păcate, noi, populația băștinașă, mai continuăm să ne simțim minoritari și nu ne asumăm integral responsabilitatea care ne revine.

Din anul 2001 încoace, în Republica Moldova au survenit mai multe schimbări. Bune și mai puțin bune. Iată de ce consider că Academia de Științe ar putea iniția efectuarea unei cercetări fundamentale în vederea stabilirii modificărilor de ordin comportamental și psihologic care au avut loc în societatea noastră în perioada la care mă refer, pentru a putea găsi răspunsuri la un șir de întrebări, precum:

1. Cum și de ce a fost posibil ca la începutul secolului XXI, într-un stat din centrul Europei, într-o societate care devine tot mai mult una bazată pe cunoaștere și informații, întreaga putere din stat să fie monopolizată de către o singură persoană?

2. Cum și de ce a fost posibilă monopolizarea dreptului asupra independenței Republicii Moldova de către cei, care la începutul anilor '90 au luptat deschis și vădit împotriva acestei independențe, lipsindu-mă de acest drept pe mine și alții ca mine, care am stat pe atunci în genunchi în fața monumentului lui Ștefan cel Mare, fiind huiduiți și fugăriți de către milițieni și cei care se declară astăzi mari patrioți?

3. Cum a fost posibilă monopolizarea dreptului asupra imaginii domnitorului Ștefan cel Mare și Sfânt, simbol al unității noastre naționale, de către cei care luptă împotriva demnității și idealurilor acestui popor?

4. De ce ne-am revoltat cu toții și am acuzat distrugerea bisericilor și mănăstirilor în perioada sovietică și am tolerat implicarea activă a bisericii în politică, folosirea slujitorilor bisericii pentru propaganda ideologiei comuniste? Ca mai apoi să căutăm explicații științifice de ce nu plouă sau de ce au secat pâraiele și fântânele în satele Moldovei?!

5. De ce au fost implicate toate minoritățile naționale din Republica Moldova, unite în jurul partidului comunistilor, împotriva intereselor naționale ale populației majoritare, fără a lua în calcul eventualele consecințe, provocându-ne la un război civil?

6. De ce se promovează atât de insistent frica și starea de psihoză în contextul unei eventuale uniri cu România? Și de ce nu se demonstrează, prin analize științifice, că, spre marea noastră regret, soarta acestui popor a fost decisă întotdeauna nu de el însuși, dar de alții, și nu aici, dar în marile capitale europene, precum Viena, Paris, Londra sau altele?

7. De ce în Republica Moldova, stat suveran și independent, declarat democratic și multinațional, se acceptă și este bine să fii rus, ucrainean, evreu, tătar, turkmen sau uzbek, și se consideră că este o crimă să fii sau să te declari român? Ce, România este un stat criminal, cu un popor criminal? Și cine a decis acest lucru?

8. De ce am acceptat această dezbinare totală și divizare a societății în:

- ai noștri și restul;
- dușmani și patrioți (și ce înseamnă să fii patriot?)
- două sindicate;
- două uniuni ale scriitorilor (și de ce am fost lipsiți de dreptul de a comunica cu această pătură deosebită a intelectualității unui popor, precum sunt scriitorii, prin mijloacele de informare în masă pe parcursul ultimilor 8 ani?)
- de ce am acceptat inițierea divizării mediului academic și universitar prin acceptarea tuturor inițiativelor și finanțarea tuturor proiectelor ale unora, și discreditarea, subfinanțarea și distrugerea altora?

Sunt întrebări, la care va trebui să găsim răspunsuri tot noi, chiar dacă unora aceste răspunsuri ar putea să nu le placă.

Sunt absolut convins, că Academia de Științe mai are multe de spus.